

Альгірдас Забуліоніс: у дискусіях навколо ЗНО в Україні видніють «вуха» особистих інтересів

Чинник корупції в освіті посилюється з просуванням із заходу на схід. Тестування не ідеальне, але чи є щось краще?.. В Україні атестат означає, що учень «відсидів» у школі 11 років... В Англії випускник школи вивчає тільки 6 предметів...

Альгірдас Забуліоніс – міжнародний консультант із питань оцінювання якості освіти, тестування і іспитів. У 1997 – 2001 роках він очолював Національний екзаменаційний центр Литви, пізніше керував Центром освітньої політики Вільнюського університету. З 2005 року Забуліоніс - старший консультант у компанії «Anglia Assessment». Останнім часом він працював з різними міжнародними проектами, вдосконалюючи системи тестування та іспитів в усьому світі: від Карибських островів і до Індії. В інтерв'ю УНІАН Альгірдас Забуліоніс розповів про свої враження від ЗНО в Україні.

У ВСІХ ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ АЖІОТАЖ НАВКОЛО ВСТУПУ ДО ВУЗІВ ТІЛЬКИ ЗБІЛЬШУЄТЬСЯ

Наскільки процедура зовнішнього тестування в Україні відрізняється від країн Західної і Центральної Європи?

Хоча кількість учнів, які закінчують середню школу, зменшується, а кількість місць в університетах збільшується, в усіх пострадянських країнах ажіотаж навколо вступу до вузів тільки зростає. У Старій Європі вступна кампанія зазвичай проходить мирно, тихо, її ніхто ніби й не помічає.

В Україні дискусія навколо зовнішнього тестування має ще одну специфіку: всі говорять про політику, про університетську автономію, про корупцію, але майже завжди забувається сам учень. Хоча основа освітньої політики каже: все, що ми робимо, робимо тільки для дитини.

Для українського абітурієнта сертифікат ЗНО – це єдиний засіб вступу до університету. Але в багатьох країнах окрім тестування, кожен вуз вводить свої іспити в будь-якій формі: чи то есей, тест на здібності і т.д. Яку форму вступу Ви вважаєте найбільш прийнятною?

Дуже мало країн, де університети при відборі абітурієнтів переекзаменують їх на загальних шкільних предметах. Якщо абітурієнт здав зовнішнє тестування з фізики, то під час вступу до вузу йому фізику вже не треба здавати. Звичайно, наприклад, філологічний факультет може запропонувати тест із літератури або провести усний екзамен з іноземної мови, який не проводить центр тестування (тому що для невеликої кількості абітурієнтів таке тестування дуже дороге). Того, хто вступає на журналістику, або в консерваторію, ВУЗ може просити пройти творчий конкурс, у майбутнього пожежника або льотчика перевіряють його фізичну підготовку... Творчі конкурси або спецтести завжди залишаються справою університету.

Мене в Україні завжди трохи дивував університетський вступний іспит із права або економіки. У середній школі курс із цих предметів дуже короткий – піврічний або річний, тому серйозний тест зробити важко. Так навщо тоді екзаменувати цей предмет під час вступу?

Потрібно враховувати також і саму систему зарахування до вузів. Наприклад, цього року в Україні абітурієнтові дозволяється пробувати вступати до 5 різних вузів. Що буде, якщо кожен з них проводитиме свій вступний екзамен із математики? Це означало б, що молода людина повинна складати 5 різних іспитів із математики, ви серйозно цього бажаєте? Єдиний іспит ЗНО якраз вирішує цю проблему – це як універсальна довідка про знання і вміння абітурієнта у галузі математики. Якщо якомусь вузу потрібно порівнювати математичні знання абітурієнтів – ось будь-ласка.

Розумію бажання пробувати відбирати абітурієнтів не за результатами зовнішнього тестування, а за шкільними оцінками. Але шкільна оцінка має один дуже серйозний недолік – вона локальна і не є абсолютним показником знань учня, це скоріше «знаряддя» вчителя в управлінні класом. Хороший учитель шкільною оцінкою і карає, і заохочує. Порівнювати учнів різних шкіл за їх шкільними оцінками неможливо. У будь-якому класі найкращий учень зазвичай отримує найвищу оцінку. Я не думаю, що у вас є багато класів, де вчитель не ставить комусь оцінку 12. Але чи можна порівняти всіх цих 12-бальників між собою? Наприклад, минулого року близько половини ваших учнів – кандидатів на золоту медаль – не підтвердили свій рівень знань на ЗНО і залишилися без медалі, тобто високі шкільні оцінки в результаті порівняння виявилися дуже різними.

З такою проблемою зіткнулася тільки Україна?

У Литві, це було років 15 тому, один відомий наш ВУЗ почав приймати абітурієнтів за середнім балом атестата (тоді ще не було Національного центру тестування). Перший рік усе було чудово, всі залишилися задоволені. Але за рік (це, на жаль, важко зрозуміти західноєвропейцям), в усіх абітурієнтів середній шкільний бал виявився близьким до максимального. ВУЗ тоді прийняв рішення, що потрібно враховувати річні оцінки не тільки за останній 12-й клас, але й за 11-й. Так їм вдалося знайти різницю в балах абітурієнтів. Від подальших проблем їх урятувало тільки введення централізованих іспитів, а так їм через рік потрібно було вже брати 10 клас, а через декілька років могла дійти черга й до першого класу.

Існує світова освітня тенденція, що, старші класи середньої школи стають профільними. В останні роки учень середньої школи вже не вивчає 14 предметів, він може вибирати свій майбутній напрямок: фізмат, гуманітарне, економічне і т.п. Наприклад, в Англії в останній рік середньої школи учень вивчає тільки 6 предметів. І у нас, в Литві, теж можна успішно закінчити середню школу не вивчаючи в останній рік ні фізики, ні хімії. Але включенням у конкурсний бал середнього балу атестата зрілості ви примушуєте учня вивчати «по-максимуму» всі 14 предметів. І хороший майбутній фізик може не вступити на фізичний факультет тільки тому, що він погано знав історію або географію. А майбутній історик може «пропасти» на фізиці або хімії.

Локальність і суб'єктивність шкільної оцінки приводить до іншої проблеми, яку наочно можна показати так: «середньостатистичний» хлопчик із донецького лицю програватиме «середньостатистичній» дівчинці з сільської школи більше, ніж 1 бал у середньому балі по атестату, що за новими умовами переведення середнього балу на 200-бальну шкалу буде більше 10 балів. (Такий висновок пан Забуліоніс зробив на підставі моніторингу успішності в українських школах – Авт.) Як Ви думаєте, чи справедливо це? Чи не приведе це до того, що в недалекому майбутньому в школі залишаться тільки оцінки 11 і 12, десятка буде сприйматися на рівні старої трійки, а 9-ка – двійки?

У БАГАТЬОХ ВАШИХ ДИСКУСІЯХ НАВКОЛО ТЕСТУВАННЯ ВИДНІЮТЬСЯ “ВУХА” ОСОБИСТИХ І ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ

В Україні існують і противники процедури ЗНО. Чи супроводжувалося в інших країнах введення тестування якими-небудь протестами?

Я вже говорив про ненормальний ажіотаж навколо вступу до вузів, який у вас зараз відбувається. Всі ці розмови нагадують мені недавно прочитаний жарт у газеті. Провели соціопитування. Жінок запитали: чи любите ви зиму? 40% відповіли: так, дуже. 60% – не люблять. Друге питання звучало як: Чи є у вас шуба? 40% відповіли так, 60% - ні. У багатьох ваших дискусіях навколо тестування видніються «вуха» особистих і інституційних інтересів.

Одним з гасел, які супроводжують введення ЗНО в Україні, була боротьба з корупцією. Наскільки ефективно тестування в боротьбі з корупцією в освіті і чи існувала така мотивація, коли ЗНО вводили на Заході?

Коли в Литві створювалася система зовнішнього оцінювання, гасло боротьби з корупцією у нас не звучало. Це було суто педагогічна й адміністративна міра, яка дійсно поліпшила зв'язок середньої школи з університетом і створила кращі умови для учня. Про боротьбу з корупцією тоді не думали. Корупція – це проблема не освіти, а суспільства, так що одними іспитами її не вирішити.

ЧИННИК КОРУПЦІЇ ПОСИЛЮЄТЬСЯ З ПРОСУВАННЯМ ІЗ ЗАХОДУ НА СХІД

А в Європі в принципі існує корупція у сфері вищої освіти. За великі гроші можна поступити в ту саму Сорбонну або Кембрідж?

Не думаю, що це можливо.

На жаль, ви не дуже ще довіряєте своїй системі ЗНО. Якщо подивитися на карту Європи, то можна побачити, що чинник корупції посилюється з просуванням із заходу на схід. Інтереси педагогіки і створення кращих умов для дитини – просуванням зі сходу на захід. Україна знаходиться саме посередині, і вам самим вирішувати, чого ви більше бажаєте.

У «старій» Європі на іспитах багато питань, які вимагають розгорнутої відповіді, там учні пишуть великі твори, які потім учителі перевіряють два місяці. Але всі такій системі іспитів повністю довіряють. У країнах Балтії всі іспити мають відкриті частини, абітурієнти пишуть твори, які потім учителі перевіряють більше місяця. Ближче на схід на іспитах переважають питання із відповідями на вибір, комп'ютерна перевірка, вищий ступінь секретності і т.д. Україна, як я вже говорив, знаходиться на стику цих двох тенденцій, ще не так, як наприклад, у Вірменії, де на екзамені з вірменської мови і літератури треба поставити 80 хрестиків. В Україні ще треба писати короткий твір з української. Але відкриті частини цього року залишилися тільки на екзаменах з української та іноземних мов. А коли ЗНО починалося, то завдання з історії, і математики теж, мали свої відкриті частини.

Інша специфічна ваша проблема - це переклад тестів мовами національних меншин. Давайте подивимося на це з іншої точки: якщо ЗНО виконує функції вступних іспитів, то по-перше потрібно враховувати, якою мовою студент навчатиметься у вузі. Наприклад, чи багато у вас є вузів, в яких навчання відбувається румунською мовою?

Таких вузів в Україні немає...

То чому ЗНО має проводитися румунською? Але якщо у вас є вузи з викладанням російською, то тоді було б логічним обговорювати переклад тестів російською мовою для тих, хто вступає в ці учебні заклади.

Потрібно подивитися на це питання і з технічного боку. Якість усіх тестів, включаючи і переклади, повинна бути хорошою, значить, одна людина з перекладом не впорається. Але тоді переклад означає, що більша кількість людей бачитиме завдання до дня іспитів. Більше мов – більше проблем з конфіденційністю завдань.

Отже з одного боку, ви начебто створюєте кращі умови учневі (хоча із цього приводу можна ще дискутувати, оскільки в жодному вузі математику не викладатимуть польською або молдавською), але з іншого - маєте багато проблем із секретністю завдань.

ТЕСТУВАННЯ НЕ ІДЕАЛЬНЕ, АЛЕ ЧИ Є ЩОСЬ КРАЩЕ?

Нове керівництво міністерства освіти вважає, що тестування – це не показник знань та інтелекту студента і його результати не можуть бути єдиним критерієм під час вступу до вузу.

Вони якоюсь мірою мають рацію. Адже тривалість тестування коротка – тільки 3 години. Що можна дізнатися про абітурієнта за такий проміжок часу? При цьому є технологічно-адміністративні вимоги тестування. Наприклад, знання іноземної мови має на увазі не тільки знання граматики, але й уміння слухати, говорити, вести дискусію. Як же перевірити все це в одному короткому іспиті?

Адже ви якоюсь мірою самі себе загнали в кут. Не довіряючи системі і борючись з корупцією, не можете одержати більше різноманітної об'єктивної інформації про знання учня. Так, тестування не ідеальне, але чи є щось краще? Це як відносно демократії: ніхто не любить, але краще за демократію поки ніхто нічого не придумав.

Зараз у більшості пост-соціалістичних країн альтернативи зовнішньому тестуванню немає. А в якій воно буде формі: жорсткішій або м'якшій - це залежить не від освітньої політики, а від суспільства.

У нас намагалися прийняти закон про ЗНО. Але депутати його провалили. У яких країнах на сьогодні тестування закріплене на законодавчому рівні?

Це залежить від будови законодавчої бази у сфері освіти в країні. В Азербайджані центр зовнішнього оцінювання винесений за рамки МОН і підпорядкований безпосередньо Президентів країни. У більшості країн Центральної Європи – Румунії, Болгарії, Прибалтиці, Македонії, Польщі і т.д. – існує один закон про загальну освіту. А в цьому законі вже прописано, що міністерство або уповноважений ним інститут проводить тестування.

В УКРАЇНІ АТЕСТАТ ЗРІЛОСТІ ОЗНАЧАЄ, ЩО УЧЕНЬ “ВІДСИДІВ” У ШКОЛІ 11 РОКІВ

В Україні введено мінімальний прохідний бар`єр у вуз – 124 бали. В інших країнах Європи існує подібна “планка”?

Ні, таких бар`єрів не знаю. Мені здається, що ви самі створили собі цю проблему 10 років тому, коли переходили з 5-бальної системи шкільних оцінок на 12-бальну і знищивши поняття двійки як позитивної, але незадовільної оцінки. Красиво, коли іспит складають усі, але тільки, що вони знають і вміють?

Невже великий відсоток дітей у Європі одержує “незадовільно”?

Звичайно. Наприклад, у тій самій Литві централізований екзамен з математики не здають 12-15% випускників.

Даруйте, але в Україні атестат зрілості означає, що учень “відсидів” у школі 11 років. А наскільки він знає хімію, біологію або фізику – нікому не цікаво (окрім, виявляється, вузів, які й намагаються поставити свої вимоги через ці дивні 124). В інших країнах зазвичай існує національний освітній стандарт, що визначає мінімум знань і умінь, яким усі, хто успішно закінчує середню школу, повинні володіти. Цей стандарт пов`язаний із якоюсь задовільною оцінкою: чи то це буде стара трійка, чи то як у Литві четвірка за 10-бальною системою.

Університети в Україні поставлені в скрутне становище. До них може прийти абсолютно безграмотна людина. От чому вони вирішили ввести ці поріг 124 балів. Але біда в тому, що це магічне число 124 не пов`язано ні з яким мінімальним об`ємом знань і умінь абітурієнта. Це просто статистичне число, яке свідчить, що приблизно 9% тих, хто складає ЗНО, його не досягне.

Ситуація дійсно унікальна. Україна підписала Лісабонську конвенцію про міжнародне визнання атестата зрілості. І тепер ваш абітурієнт із атестатом зрілості на руках, але, не маючи в сертифікаті 124 бали, не може вступати до українського вузу, зате може вступити в будь-який вуз Європи. Тому що там для вступу формально потрібен тільки атестат зрілості.

ХІБА КОРЕКТНО МІНЯТИ УМОВИ ВСТУПУ ЗА КІЛЬКА МІСЯЦІВ ДО ВСТУПНОЇ КАМΠΑНІЇ?

У якій з країн найбільш відпрацьована процедура тестування?

Кожна країна будує систему тестування в першу чергу маючи на увазі свої національні цілі, свою специфіку, наявні ресурси. ЗНО – це не пляшка кока-коли. Частіше ми говоримо про країни, в яких система зовнішнього тестування будується в останні десятиліття і ще з додатковими вимогами боротьби з корупцією. У таких країнах система тестування іноді вирішує невластиві їй завдання. Як хороший приклад можна навести Грузію. Але ідеальних систем іспитів не існує.

Зараз український центр оцінювання якості освіти вирішує не властиві йому проблеми. Суспільство теж не чекає спокійно іспитів, а вишукує в газетах, які будуть зміни. А хіба коректно міняти умови надходження за кілька місяців до вступної кампанії? Це стрес для всіх: для школи, для батьків. В інших країнах, де система більш-менш стала, легше, там є досвід минулих років, є певна довіра суспільства. Чим менше змін, тим краще.

За радянських часів запевняли, що наша освіта найкраща в світі. І зараз багато представників старшого покоління з ностальгією згадують ті часи і критикують тести. Чи можливо взагалі відмовитися від тестування в сучасних реаліях і чи є якісь переваги радянської освітньої системи?

Звичайно, є. Ми молодші були (сміється). Наші спогади про молодість завжди з ноткою ностальгії. І зима була краща, і весна швидше приходила.

Порівнювати, що ми знали у той час, закінчуючи середню школу, і що знає учень зараз – дуже важко. Що ми знали про комп'ютер? Як нам викладали іноземну мову? Всі ми в школі вивчали англійську, але так і не вивчили навіть після закінчення університету. А зараз уже більшість ваших учнів говорять двома іноземними мовами. Так, у математиці вони, можливо, знають менше. Але, навіть бачучи, чого вони знають менше, ніж знали ми у їх віці, я завжди замислююся про те, чого вони знають більше. Тому я б не брався порівнювати.

ВИ ЗАВЖДИ ВИМАГАЄТЕ БІЛЬШЕ, НІЖ РЕАЛЬНО МОЖНА ДАТИ

Щоб дістатися до пункту тестування, українським випускникам іноді доводиться їхати 100 км. і більше. Як в інших країнах вирішують подібні організаційні моменти?

Іноді країна менша. Там 100 км. нікуди їхати (сміється). А в старі часи для вступу до університету, скільки б цей учень їхав? Ось Ви, наприклад?

Я їхала вступати з Луганська до Києва, це більше 800 км.

Ось ви їхали 800 км., а зараз потрібно – 60 км. А кажуть: ні, давайте проводити ЗНО в кожній школі. Але якщо іспит централізований, значить, усі абітурієнти повинні бути в однакових умовах. Але ми не можемо в кожній школі, в кожній “кухні” влаштувати однаковий іспит. Ви завжди вимагаєте більше, ніж реально в цей час можна дати.

Розмовляла Анна Яценко

<http://www.unian.net/ukr/print/371204>